

СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розглядається стратегія формування інформаційно-комунікаційного забезпечення процесу розвитку професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у курсовий та міжкурсний періоди підвищення їх кваліфікації, яка розроблена при безпосередній участі автора й проходить апробацію в Інституті післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти. Ця стратегія є актуальною для широкого спектру освітніх середовищ закладів післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: професійна компетентність, професійна компетентність педагога, інформаційно-комунікаційні технології, розвиток професійної компетентності педагогів професійної школи.

Постановка проблеми

Інтеграція України до європейського та світового наукового, економічного та освітнього просторів вимагає реформування національної системи професійно-технічної освіти (ПТО), що є однією з фундаментальних передумов прогресивного розвитку вітчизняної економіки в умовах переходу до постіндустріального, інформаційного суспільства. Це, у свою чергу, зумовлює утвердження інноваційних пріоритетів та підходів до процесу професійної підготовки робітничих кадрів. А вирішення проблеми підготовки кваліфікованих робітників відповідно до вимог національних і міжнародних стандартів є неможливим без впровадження випереджувальних змін у систему післядипломної педагогічної освіти педагогічних працівників навчальних закладів системи професійно-технічної освіти.

Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти (ІПО ІПП УМО) є провідним навчальним закладом вищезазначеного типу, у якому розроблено динамічні багаторівневі моделі підвищення кваліфікації педагогів професійної школи, що мають на меті формування та розвиток адекватних вимогам сьогодення складових професійної компетентності педагогів системи ПТО і передбачають соціально-гуманітарну, функціональну та галузеву підготовку слухачів курсів підвищення кваліфікації.

Важливим аспектом організації післядипломної педагогічної освіти працівників системи ПТО є розробка науково-методичного супроводу змістового та процесуального компонентів підвищення кваліфікації в курсовий та міжкурсний періоди з урахуванням вимог моделі інноваційної діяльності педагога професійної школи та структури його професійної компетентності [1].

Проблемам вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти присвячені наукові праці відомих педагогів-дослідників, наприклад Н. Кузьміної, В. Безрукової, І. Зязюна, О. Коваленко, В. Олійника, В. Семиченко, Н. Ничкало, Л. Даниленко та ін. Проблеми післядипломної педагогічної освіти з андрагогічних позицій

досліджено в роботах С. Змейова, І. Колеснікова, А. Марон, С. Винокурової, В. Олійника, Н. Протасової, В. Беспалько та інших.

Водночас нові вимоги до професійної компетентності педагогічних працівників системи ПТО в умовах інформатизації освіти й виробництва та необхідність узгодження існуючих форм подання змісту навчання й форм організації навчальної діяльності з андрагогічними принципами навчання дорослих і актуальними моделями інноваційної діяльності педагога професійної школи потребують удосконалення освітнього процесу в системі курсового й міжкурсорового підвищення кваліфікації в контексті комп'ютеризації цього процесу [2].

Метою даної публікації є розгляд перспективних напрямків формування адекватного вимогам сучасності інформаційно-комунікаційного забезпечення (яке є складовою науково-методичного забезпечення) розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників системи ПТО у курсовий та міжкурсоровий періоди підвищення їх кваліфікації.

Виклад основного матеріалу

Стратегія формування науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи ПТО має спиратись на методологічний базис антропологічного, системного та акмеологічного підходів до неперервної освіти, що дозволяє розглядати підвищення кваліфікації як процес розвитку суб'єктивної та об'єктивної здатності педагога до ефективного здійснення своєї професійної діяльності. Цей процес є системно-структурним взаємозв'язком між рівнями професійної компетентності педагога, які виникають у ході його післядипломної освіти; між змістовним, нормативним та організаційно-технологічним освітніми планами; між процесом і результатом освітньої діяльності.

Науково-методичне забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) має на меті:

- забезпечення неперервного розвитку професійної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ відповідно до вимог сучасної освітньої парадигми та сучасних соціально-економічних умов;
- забезпечення структурно-змістовної та ситуаційної гнучкості процесу підвищення кваліфікації;
- впровадження в процес підвищення кваліфікації інноваційних організаційних форм і методів навчання;
- впровадження в процес підвищення кваліфікації адекватних вимог сучасності інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- забезпечення прогностичного характеру змісту підвищення кваліфікації.

Під час проектування та реалізації процесу підвищення кваліфікації педагогів професійної школи в курсовий та міжкурсоровий періоди слід враховувати, що однією з найважливіших особливостей дорослої аудиторії є неоднорідність: за рівнем професійної компетентності, віком, стажем роботи, мотивами, іншими індивідуальними та соціальними характеристиками. Стратегія формування науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів професійної школи має базуватися на таких загальнометодологічних, андрагогічних та акмеологічних принципах:

- *принцип соціально-економічної детермінованості* визначає цільову, змістовну, методичну та організаційну сфери післядипломної педагогічної освіти; шляхом реалізації цього принципу державна освітня політика втілюється в практику, визначаються пріоритетні напрями розвитку системи післядипломної педагогічної освіти;
- *принцип системності* вимагає взаємоузгодження всіх компонентів післядипломної педагогічної освіти: цілей, завдань, принципів, методів, змісту, що дозволяє розглядати її як повноцінну систему;
- *принцип наступності*, врахування якого дає змогу забезпечувати несуперечливі та логічно обґрунтовані переходи від наявних до перспективних станів розвиненості професійної компетентності педагога;
- *принцип послідовності*, реалізація якого уможливорює оптимальне планування змісту післядипломної педагогічної освіти, стимулює самоосвітню діяльність педагога, забезпечує комплексність у розробці навальних програм, методичних посібників, інших складових науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації;
- *принцип комплексності*, який вимагає гармонійного поєднання всіх напрямів розвитку особистості педагога професійної школи; він набуває особливого значення, адже всі компоненти навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти взаємопов'язані та мають комплексний характер;
- *принцип науковості*, який має два аспекти; по-перше, оскільки однією з цілей післядипломної педагогічної освіти є оновлення когнітивно-абілітативного домену професійно-педагогічної компетентності особистості, то названий розвивальний процес має спиратися на новітні результати наукових досліджень; по-друге, сама система післядипломної освіти повинна будуватися на актуальних наукових засадах і використовувати адекватні сучасним психолого-педагогічним та суспільно-економічним вимогам освітні технології;
- *принцип прогностичності*, сутність якого полягає в тому, що післядипломна педагогічна освіта має не лише задовольняти поточні потреби розвитку фахівців, але й повинна бути випереджувальною за характером, має передбачати перспективні перетворення національного та світового освітніх просторів;
- *принцип контекстності навчання*, тобто спрямованість навчання на досягнення конкретних, життєво важливих цілей, проектування освітнього процесу з урахуванням запитів професійної та соціальної діяльності його учасників;
- *принцип актуалізації результатів навчання*, який передбачає невідкладне застосування на практиці надбаних елементів професійно-педагогічної компетентності;
- *принцип навчання в діяльності*, який вимагає апробації отриманих знань на практиці з метою їх практичного осмислення;
- *принцип проблемно-ситуативної організації навчання*, який вимагає організувати процес оновлення когнітивних та абілітативних складових компетентнісного домену особистості у вигляді активного діяльнісного пошуку й опанування на відміну від традиційного пасивного сприйняття й некритичного осмислення;
- *принцип стимулювання самоосвіти й самостійності в навчанні*, без врахування вимог якого проблемно-ситуативна організація навчання не може набути характеру активної пошукової діяльності, що є особистісною цінністю, а не простим професійним обов'язком педагога.

В існуючій системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійної школи основним є протиріччя між традиційною моделлю «фронтального» розвитку професійно-педагогічної компетентності та необхідністю розробки, апробації та впровадження нових форм навчання, які передбачають збільшення частки та підвищення ефективності керованої самоосвітньої діяльності слухачів курсів підвищення кваліфікації, диференціацію змістовного та індивідуалізацію процесуального компонентів навчального процесу.

Враховуючи вищесказане, науково-педагогічні працівники ІПО ІПП УМО під час проектування та реалізації науково-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ, приділяють велику увагу використанню інноваційних засобів здійснення цього процесу. Одним з них є використання відповідних вимогам сучасності інформаційно-комунікаційних (зокрема комп'ютерних) технологій.

Актуальність даного напряму пояснюється тим, що названі технології охоплюють усі сфери суспільного життя та виробництва, стають невід'ємною складовою навчально-виробничого процесу професійної підготовки кваліфікованих робітників у закладах професійної освіти. Тому впевнене оперування сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями є актуальним завданням для педагогічної спільноти, що відображено в державній програмі «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки [3].

Саме з цих причин програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи ПТО містить навчальний модуль «Інформаційні комп'ютерні технології. Комп'ютерна графіка» обсягом 10–18 годин залежно від форми навчання. Цілями вивчення даного модуля є:

- розвиток (у разі необхідності – формування) умінь використання базового програмного забезпечення (операційної системи, переважно сімейства Microsoft Windows) персонального комп'ютера;
- розвиток (у разі необхідності – формування) умінь використання комплексів офісних додатків до операційної системи персонального комп'ютера (переважно Microsoft Office або його відкриті безкоштовні аналоги, наприклад Open Office);
- розвиток (у разі необхідності – формування) умінь користування популярними підсистемами глобальної мережі Інтернет (Worldwide Web – WWW, Всесвітнє Павутиння, E-Mail – електронна пошта тощо);
- розвиток (у разі необхідності – формування) знань і вмінь з основ розробки гіпертекстових систем (переважно – неформальний вступ до технологій розробки клієнтської частини сайтів системи Worldwide Web, Веб-сайтів);
- розвиток (у разі необхідності – формування) знань і вмінь з основ комп'ютерних графічних технологій.

Як свідчать результати аналізу результативності вивчення вищеназваного навчального модуля, можливість досягнення позитивних результатів значною мірою залежить від попередньої підготовленості слухачів та рівня й структури їх навчальної мотивації. У будь-якому випадку, процес впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у післядипломну педагогічну освіту не може обмежуватися лише рамками викладання окремих ІКТ-специфічних навчальних дисциплін.

З метою розширення й збагачення інформаційного насичення освітнього середовища та створення додаткових умов для всебічного розвитку інформаційної

складової професійної компетентності педагогів системи ПТО, для розвитку вмінь постійно й безпосередньо взаємодіяти із комп'ютерною технікою в процесі підвищення кваліфікації у курсовий період в ІПО ІПП УМО широко впроваджуються ІКТ, які супроводжують весь процес курсового розвитку професійно-педагогічної компетентності слухачів.

Комп'ютерна мережа ІПО ІПП УМО складається з локальних підмереж кафедр, відділів, електронної бібліотеки, має швидкісний канал клієнтського підключення (без постійного ІР) до глобальної мережі Інтернет. Цим забезпечується ефективний доступ слухачів до локальних інформаційних ресурсів, доступ до ресурсів мережі Інтернет та її популярних підсистем, можливість дистанційного спілкування слухачів курсів підвищення кваліфікації з викладачами кафедр з метою отримання консультаційної допомоги, отримання актуальної інформації щодо новітніх виробничих технологій різних галузей виробництва, інноваційних освітніх та власне інформаційно-комунікаційних технологій. ІПО ІПП УМО має також швидкісний канал серверного підключення (з постійним ІР і зареєстрованим доменним ім'ям www.ipr.dp.ua) до глобальної мережі Інтернет, що дає змогу підтримувати власний повноцінний Веб-сервер.

Така система інформаційних комунікацій забезпечує можливість організувати навчальну діяльність слухачів курсів підвищення кваліфікації в різних формах: у фронтально-груповій (лекції, семінари), в індивідуальній (керована самостійна робота), у малих групах професійної спрямованості (семінари, практичні заняття, тематичні дискусії, тренінги, ділові ігри тощо).

У процесі курсового розвитку професійно-педагогічної компетентності слухачів реалізуються такі дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних технологій:

- індивідуалізація процесуальних компонентів навчального процесу;
- диференціація змісту навчання відповідно до фахової спеціалізації слухача;
- забезпечення високого ступеня наочності в процесі викладання;
- забезпечення широкої ресурсної бази освітнього середовища;
- забезпечення зворотного зв'язку в процесі навчання.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчальних закладів системи ПТО реалізується за очною, очно-дистанційною та заочною формами навчання. Поряд із загальним для всіх них, кожна форма навчання має специфічне інформаційно-комунікаційне забезпечення.

Для слухачів, які підвищують кваліфікацію за *очною* формою, розроблено науково-методичні комплекси, які забезпечують можливість реалізації групової та індивідуальної навчальної діяльності й містять такі специфічні інформаційно-комунікаційні складові:

- комп'ютерну реалізацію тестів вхідного (вихідного) контролю навчальних досягнень слухачів;
- додатковий до занять різних видів з різних тем інформаційний матеріал професійної спрямованості (інформація про інноваційний педагогічний досвід, новітній виробничий досвід, технологічна інформація тощо) на електронних носіях у різних відповідних до вимог оптимальної якості сприйняття форматах інформаційного обміну;
- конспекти лекцій у текстових форматах інформаційного обміну та їх аналоги не суцільно текстової природи (мультимедійні аналоги);

- показчики рекомендованих до використання під час керованої самостійної роботи друкованих, електронних та мережових джерел інформації.

Проводиться експеримент з дослідження ефективності використання робочих зошитів (зокрема електронних) у процесі вивчення навчальних модулів «Методика професійно-теоретичної підготовки фахівців за галузевою спрямованістю» (складова інваріантного компоненту) та «Інтерактивні технології навчання професії» (складова варіативного компоненту) при підвищенні кваліфікації педагогічних працівників ПТНЗ за очною формою навчання.

Заочна форма підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи ПТО передбачає наявність збільшеної вагової частки індивідуальної керованої самостійної роботи слухачів, виконання завдань поточного контролю навчальних досягнень та написання підсумкової випускної роботи на індивідуально обрану слухачем тему. Обсяг керованої самостійної роботи порівняно з очною формою навчання є більшим на 50%.

Науково-методичні комплекси, які розроблено для забезпечення підвищення кваліфікації педагогів системи ПТО за заочною формою навчання, містять такі специфічні інформаційно-комунікаційні складові:

- комп'ютерну реалізацію тестів вхідного (вихідного) контролю навчальних досягнень слухачів;
- додатковий до занять різних видів (особливо – до керованої самостійної роботи) інформаційний матеріал професійної спрямованості на електронних носіях у різних відповідних до вимог оптимальної якості сприйняття форматах;
- конспекти лекцій у текстових форматах інформаційного обміну та їх аналоги не суцільно текстової природи (мультимедійні аналоги);
- показчики рекомендованих до використання під час керованої самостійної роботи друкованих, електронних та мережових джерел інформації.

Специфічною особливістю підвищення кваліфікації педагогів системи ПТО за очно-дистанційною формою є використання мережових інформаційно-комунікаційних технологій для підтримки дидактично необхідного спілкування учасників навчального процесу під час дистанційного (найдовшого) його етапу. Зокрема, широко використовуються технології, що базуються на можливостях глобальної мережі Інтернет:

- технології дистанційного навчання (так зване «електронне навчання», E-learning);
- електронна пошта (E-Mail);
- системи оперативного обміну стислими інформаційними повідомленнями (так званій Інтернет-пейджинг, наприклад ICQ);
- системи голосового зв'язку та відеозв'язку через Інтернет (наприклад Skype).

Основним засобом інформаційно-комунікаційного забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійної школи за очно-дистанційною формою навчання є підрозділ офіційного Веб-сайту інституту, який розроблений і технічно підтримується за допомогою широко відомої у світовому освітньому Веб-просторі системи Moodle.

Організація курсів підвищення кваліфікації починається з індивідуальної реєстрації слухачів адміністраторами вищеназваної підсистеми, які об'єднують слухачів у групи згідно з навчальним планом. Слухачі починають навчання з проходження вхідного тестування з навчальних дисциплін, передбачених навчальним

планом. Результати тестування автоматично фіксуються системою й зберігаються для подальших аналізів та звітів. Уже на початку курсового періоду підвищення кваліфікації слухачі мають змогу ознайомитися з розкладом занять та графіком консультацій викладачів на весь термін навчання.

В описуваній системі для кожної категорії слухачів надано інваріантний та варіативний навчальний матеріал з усіх навчальних дисциплін, передбачених навчальним планом підвищення кваліфікації. З кожної навчальної дисципліни розроблені і є доступними засобами Worldwide Web (за наявності унікального псевдоніма (логіна) та індивідуального коду доступу (пароля), які слухач отримує під час реєстрації) науково-методичні комплекси, до складу яких зокрема входять:

- комп'ютерна реалізація тестів вхідного (вихідного) контролю навчальних досягнень слухачів;
- додатковий до занять різних видів (особливо – до керованої самостійної роботи) інформаційний матеріал професійної спрямованості;
- конспекти лекцій у текстових форматах та їх мультимедійні аналоги;
- покажчики рекомендованих до використання під час керованої самостійної роботи друкованих, електронних та мережевих джерел інформації.

Для забезпечення дидактично напруженого двостороннього зв'язку під час керованої самостійної роботи слухачів упродовж дистанційного етапу навчання за очно-дистанційною формою використовуються такі форми спілкування на відстані, як Веб-форум та Веб-чат, що технічно підтримуються за допомогою системи Moodle. Активно використовуються також електронна пошта й система Skype.

Окремим завданням дистанційного етапу є участь слухачів у ряді Інтернет-семінарів, для забезпечення проведення яких розроблено: перелік тем доповідей слухачів, покажчики актуальних Веб-джерел професійної спрямованості за фаховою спеціалізацією слухачів для підготовки доповідей. При проведенні Інтернет-семінарів використовуються системи Moodle та Skype, сумісне застосування яких дозволяє реалізувати режими телефонної конференції, відеоконференції, а також використовувати деякі інші нетрадиційні режими спілкування (наприклад, спільне використання екрану, можливе завдяки Skype).

Поточне керування написанням підсумкової випускної роботи слухачем курсів підвищення кваліфікації, який навчається за очно-дистанційною формою, здійснюється за допомогою Веб-чату, Інтернет-пейджингу, голосового зв'язку, відеозв'язку та електронної пошти.

Система післядипломної педагогічної освіти педагогічних працівників включає два періоди розвитку їх професійної компетентності: курсовий та міжкурсний. Вище було описано концептуальні підходи й приклад практичної реалізації стратегії формування інформаційно-комунікаційного забезпечення розвитку професійної компетентності педагогічних працівників системи ПТО у курсовий період. Але комплекс заходів у вищезазваному аспекті не може обмежуватись рамками одного лише курсового періоду.

Перспективним напрямом інформаційно-комунікаційного забезпечення післядипломної педагогічної освіти педагогів професійної школи в міжкурсний період є організація та підтримка для широкої аудиторії гнучких базованих на можливостях Worldwide Web освітньо-інформаційних середовищ [4; 5]. Так, кафедрою методики професійного навчання і новітніх технологій виробництва ІПО ІПП УМО за допо-

могою системи Moodle організований і підтримується постійно діючий міжнародний галузевий науково-методичний Веб-семінар «Інноваційні технології при підготовці електрогазозварників». Наявність такого семінару дозволяє:

- організовувати ефективний обмін педагогічним досвідом та ознайомлення з новітніми виробничими технологіями;
- встановлювати ефективні комунікативні зв'язки між педагогами професійної школи, науковими співробітниками провідних інститутів та представниками виробництва;
- проводити оперативне консультування з боку професорсько-викладацького складу ІПО ІПП УМО завдяки ефективному зворотному зв'язку у режимі on-line.

Педагогічні працівники мають можливість застосовувати подану в матеріалах Web-сеінару науково-методичну інформацію для вдосконалення професійної діяльності в міжкурсовий період.

Висновки

Широке впровадження в навчальний процес курсів підвищення кваліфікації інформаційно-комунікаційних технологій є важливим додатковим чинником, який сприяє більш ефективному розвитку професійної компетентності педагогів професійної школи й пропагує адекватне умовам сучасної освітньої парадигми впровадження сучасних ІКТ у навчально-виробничий процес професійно-технічних навчальних закладів.

Описана стратегія формування інформаційно-комунікаційного забезпечення розвитку професійної компетентності педагогічних працівників системи ПТО може використовуватись у освітніх середовищах широкого спектру закладів післядипломної педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адольф В. А. Профессиональная компетентность современного учителя: моногр. / В. А. Адольф. — Красноярск : КГУ, 1998. — 310 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. — К. : «К.І.С.», 2004. — 112 с.
3. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України ; НПУ ім. М.П. Драгоманова ; відп. ред. М. І. Жалдак. — К., 2001. — Вип. 4. — 230 с.
4. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. — М., 2006. — 394 с.
5. Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторской // Педагогика. — 2003. — № 3. — С. 3–10.

Ситников А. П.

СТРАТЕГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОМУНИКАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ

В статье рассматривается стратегия формирования информационно-коммуникационного обеспечения процесса развития профессиональной компетент-

ности педагогических работников профессионально-технических учебных заведений в курсовой и межкурсовой периоды повышения их квалификации, разработанная при непосредственном участии автора и апробируемая в Институте последипломного образования инженерно-педагогических работников Университета менеджмента образования. Эта стратегия является актуальной для широкого спектра образовательных сред заведений последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессиональная компетентность педагога, информационно-коммуникационные технологии, развитие профессиональной компетентности педагогов профессиональной школы.

Sitnikov O. P.

STRATEGY OF FORMING OF INFORMATIVELY-COMMUNICATION PROVIDING OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF PEDAGOGICAL WORKERS

The article informs about the strategy of the information-communication ware of the vocational school pedagogues professional competence extension process forming. This strategy is actually for width educational environments specter of postgraduate pedagogical education institutions.

Key words: professional competence, professional competence of pedagogue, information-communication technologies, extension of the professional competence of the vocational school pedagogues.